

דפי זהב

ייסודו של ה'דף היומי' על ידי רבי מאיר שפירא זצ"ל, מלבד שהרבה כמובן את לימוד התורה, הוא גם הרבה את התורה עצמה. דיונים שונים, חידושים רבים, שו"תים ועוד נכתבו במרוצת השנים בהתייחס ל'דף', שבימים אלה עומד בפני סיום מחזור אחד והתחלת מחזור לימוד נוסף. יגדיל תורה

הרב יעקב משה הלבני

ב

ספרות התשובות והפסק מצינו אזכורים רבים לתקנת לימוד ה'דף היומי'. פעמים רבות אין בשאלות הנידונות התייחסות מיוחדת ללימוד ה'דף היומי', אלא שלאור תפוצתו העצומה של הלימוד בסדר זה והתפשטות השיעורים בסדר זה בכל קצוות תבל, נתקבל והושרש לימוד ה'דף היומי' כביטוי וסמל ללימוד קבוע ולהגדת שיעורים ברבים, כך ששאלות רבות שבעצם נוגעות לכל לימוד קבוע או להגדת שיעורים ברבים, מוסבות בספרות התשובות והפסק ללימוד ה'דף היומי'. לימוד ה'דף היומי' מוזכר בנוגע להתחייבות בלימוד בסדר קבוע כנדר, או השתתפות בשיעור ה'דף היומי' לעומת השתתפות בשיעור הלכה - למעשה ביחס לחובת לימוד גמרא מול ידיעת הלכה ועוד.

יתרה מזו: בספרים תורניים רבים מופיעים חידושים לסדר הש"ס או הערות בודדות כחידושים שנאמרו בשיעור ה'דף היומי', והערות שנתחדשו "בלמדי בדף היומי".

בין שפעת האזכורים ניתן לעמוד על התפשטות לימוד ה'דף היומי', על מעמדי סיום המסכתות ואף על הוצאת ספרים לרגל לימוד זה, ממה שכתב הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס כנימוק להוצאה השלישית של ספרו 'לפלגות ראובן' לסדר מועד. ספרו מכיל כידוע הדרנים למסכתות הש"ס, והגרז"ר כותב בהקדמתו: "אכן כדבר בעתו מרבים לדרוש את החלק הראשון, באשר ב'דף היומי' לומדים סדר מועד לעת הזאת, והלומדים בחבורה דנהיגי לשמוח בסיום מסכתא לכבוד התורה, מהדרים לפלפל גם כן לקשר את העניינים בגמרא וסברה ולעשות רצונם, נדרשתי להוציא לאור גם ספרי זה".

תקצר היריעה מהכיל כלל השאלות, החידושים והאזכורים הללו, ולדרכנו נבקש לדלות מתוך ספרות התשובות את אותן תשובות הנוגעות לתקנת לימוד ה'דף היומי' באופן ישיר דווקא. מתשובות אלו ניתן לעמוד הן על התפשטות תקנת לימוד הדף היומי, הן על מטרת התקנה וצורתה, והן על מעמדה להלכה.

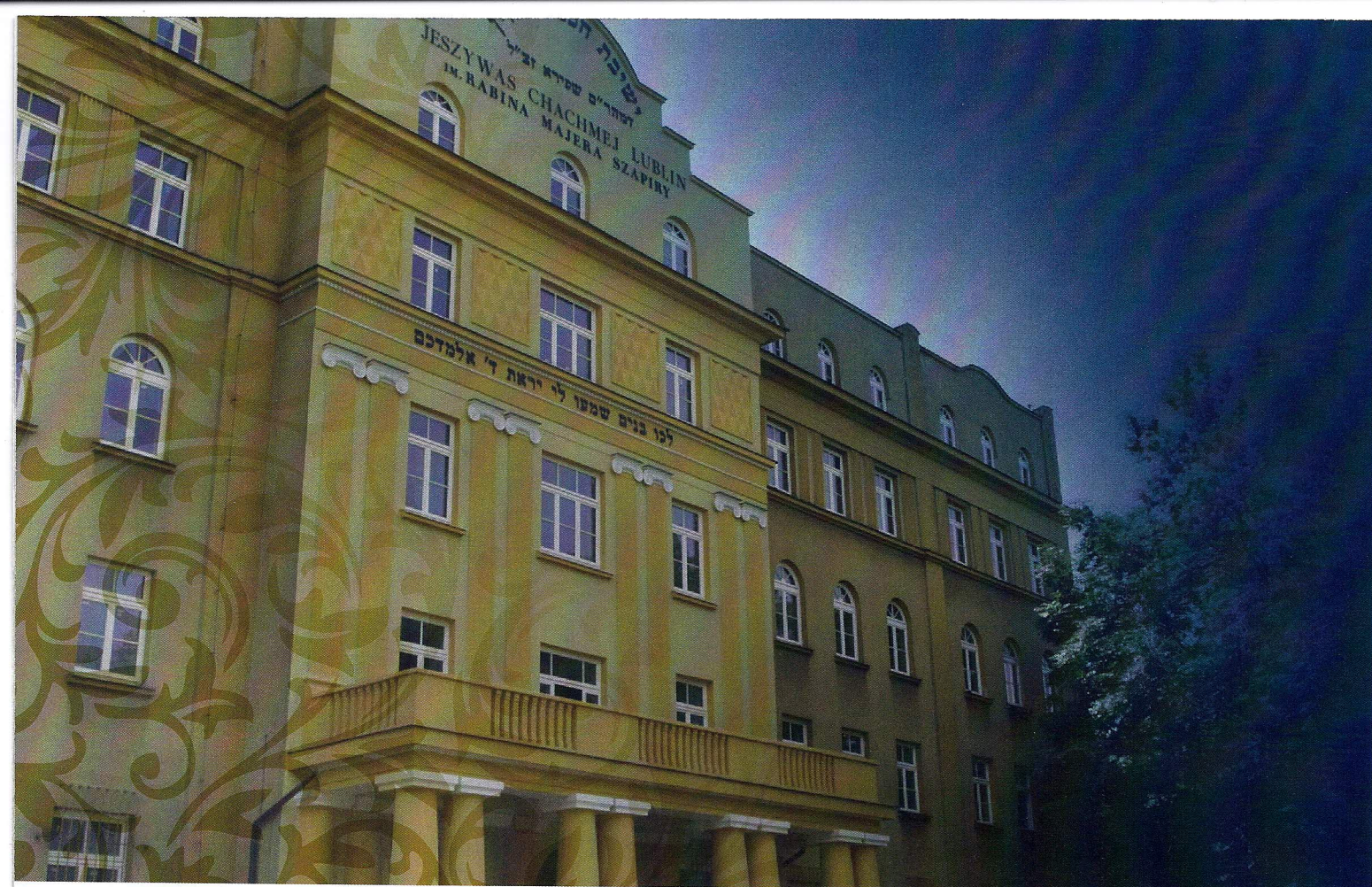
■

אי אפשר שלא לפתוח בתשובתו הידועה של מחולל התקנה עצמו, הלא הוא הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין, בתשובתו שנדפסה בספר תשובותיו - 'אור המאיר' (סי' ע"ה). תשובה זו נכתבה כמענה לפניית לומדי שיעור ה'דף היומי' בברלין, שבשליחותם פנה הגאון רבי יונה מרצבך לגרמ"ש, שביקשו לדעת האם ניתן להחשיב את הדף האחרון במסכת - המסתיים באמצעו - כדף שלם לעניין סדר הלימוד.

בפתח התשובה כותב הגרמ"ש: "ושמחתי להיוודע, כי גם בחוג החרדים בארץ אשכנז מצאה החלטת הכנסיה גדולה' קן בלבותם, לקחת חבל בשיעור העולמי של ה'דף יומי', ותיתי לי בעלמא דאתי, כי זכיתי להיות בין מזכי הרבים בסייעתא דשמיא".

לגוף השאלה קובע הגרמ"ש, כי אכן יש בקבלה ללימוד בסדר ה'דף היומי' מעין נדר לצדקה, אלא שמכיוון שמלכתחילה התייחסה התקנה לדפים האחרונים שבמסכת כאל דפים שלמים, וזאת כמוכח ממועד הסיום שנקבע מראש, הרי הנדר חל בצורה זו, בדומה לנודר על דעת אחרים, שאין הדבר תלוי במה שהיה בלבו.

אלא, שהוא טורח להוכיח כי אכן דף זה שבסיום המסכת יש לראותו כדף שלם, וזאת בדומה למה שמצינו בספר תורה, שכל יריעה שבו אמורה להכיל שלושה ועוד שמונה

שנקבע מראש, שכן כל הלומדים את 'דף היומי' כפי החלטת ה'כנסייה הגדולה' - מסתמא קבלו עליהם ללמוד אותו כפי דעת חכמי התורה שיסדרו הלימוד, למען יחוגו בכל תפוצות ישראל בזמן אחד את סיומי המסכתות וגם את הסיום הגדול, ועל ידי זה יתרבה כבוד התורה, וכיוון שנסדר סדר הלימוד ונתפרסם זה זמן רב ואיש לא מחה כנגדו - אין לשנותו עוד.

וזכר לדבר מה שאמר רב אשי (בבא בתרא ט), שהוא אינו נצרך להתנות על כספי הצדקה למי יתנם, שכן נותני הצדקה נותנים אותה על דעתו.

תשובה מיוחדת נכתבה בידי הגאון רבי משה פיינשטיין ('אגרות משה' י"ד ח"ב סי' ק"י), לרגל סיום מסכת שבת במחזור השישי בשנת תשכ"א. בפתיחת התשובה קבע הגרמ"פ, כי שמחת הסיום איננה נחלת המסיימים לבדם, אלא שמחת כל לומדי התורה באשר הם, כפי שמוכח מדברי אב"י (שבת קיח): "תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן". [עם זאת יצוין כי על פי העדות המופיעה בראש ספר 'אגרות משה' חלק ח', נהג הגרמ"פ עצמו ללמוד מדי שבת את כל הדף היומי של השבוע החולף עם פירוש רש"י ותוספות, וזאת במשך פחות משעה...]

בהמשך כתב הגרמ"פ: "הנה בדבר עצם לימוד ה'דף היומי' שהנהיג הגאון רבי מאיר שפירא זכר צדיק לברכה ונתקבל בעולם, הוא עניין גדול, דהא לבד עצם מצוות לימוד תורה שמקיים בכל מה שילמד אף רק מסכתא אחת כל ימיו, הרי יש מצווה שילמד כל התורה שבכתב ושבעל פה..." ולאחר שהאריך לברר את החובה שבלימוד כל התורה,

דפים, ואילו ביריעה שבסוף הספר - אפילו פסוק אחד בדף אחד, ואף אין צורך במספר השורות הקבוע שבכל דף. ויעויין עוד בספר 'חזון נחום' להגר"נ וויינפלד מדומברובה, תשובה ע"ט.

בסיום התשובה חוזר הגרמ"ש ומעודד את לומדי השיעור: "לכו הלאה בכוחם זה לקבוע שיעורין כסדרן מדי יום ביומו, ויהי חלקכם בין לומדי ה'דף היומי' שבכל קצווי תבל, כי עבודה חשובה היא לפני המקום ברוך הוא".

באותו דור נשאל רבי אהרן לוי מרישא, על אודות סידור לימוד 'דף היומי' שנתפרסם כעת בכל תפוצות ישראל, כפי החלטת ה'כנסייה הגדולה' בווינא בשנת תרפ"ג, שנקבע סדר המסכתות בסדר נשים כזה: יבמות, כתובות, גיטין, קידושין, נדרים, נזיר, סוטה. ועתה קמו ממפקקים על זה, אם יש להניח הסדר כמו שהוא או יש לשנותו".

בתשובתו ('בני חפץ' סי' נ"ג אות א-ב) השיב הגרא"ל, כי אמנם לדעת הרמב"ם סדר המסכתות שונה, ועם זאת הסדר המקובל הינו כמפורט, ומכיוון שכן, יש ללמוד לפי סדר זה דווקא. בדומה לדברי הגאון רבי מאיר שפירא, קובע הגרא"ל, אף הוא כי יש בו בסדר לימוד ה'דף היומי' מעין נדר, אלא שדי במחשבה ואין צורך באמירה מפורשת, בדומה לצדקה שהמחשבה מחייבת בה. וכשם שבצדקה כאשר מתעורר ספק בנוגע לכוונת הנודר - יש ללכת אחר המנהג, כך גם בסדר לימוד ה'דף היומי' כאשר מתעורר ספק בכוונת המקבלים על עצמם את הסדר - יש ללכת אחר המנהג.

זאת ועוד כותב הגרא"ל (שם אות ג'), גם לו נניח שאין מנהג קבוע בסדר המסכתות, עדיין יש לנהוג על פי הסדר

(המשך בעמוד 26)

ה'דף היומי' בתשובה שכתב הגרמ"פ ('אגרות משה' או"ח ח"ד סי' ל"ז), ובה חיווה את דעתו על אודות בית מדרש שחלקים ממנו הושכרו לפעילויות רועשות, וזאת אף בזמן שבו התקיים בבית המדרש שיעור ב'דף היומי', כך שלא נתאפשר להמשיך בשיעור.

הגרמ"פ קבע, כי כשם שאסור להפריע לתפילות בבית המדרש, כך אסור להפריע ללימוד בזמנים הקבועים, וזאת משום שבית המדרש מיועד ללימוד התורה, כמו שהוא מיועד לתפילות. אלא שהוסיף וכתב: "ובפרט לימוד ה'דף יומי' שנתייחד זה על ידי הגאון רבי מאיר זצ"ל הגאב"ד דלובלין והר"מ דשיבת 'חכמי לובלין' בכנוס של 'אגודת ישראל' העולמית".

משפט זה מעניק לכאורה תוקף **הלכתי** מיוחד לשיעור 'דף היומי', כלומר - מכיוון שתקנה זו נפוצה במיוחד, ודאי יש לשער כי בית המדרש מיועד לשיעור זה ואין להפריעו.

בדורנו אנו, נשאל מרן הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א - תלמידו של מחולל תקנת ה'דף היומי' הגרמ"ש בשיבת 'חכמי לובלין' - על אודות לימוד מסכת מועד קטן במסגרת סדר לימוד ה'דף היומי', מסכת שהיו שחששו מללומדה בשל דיני האבלות המופיעים בה.

הגר"ש השיב ('שבט הלוי' ח"י סי' א' אות ב'), כי אמנם אין רגילין לקבוע לימוד מסכת זו בשיבה, "אבל מצווה כלימוד ש"ס על הסדר, בין ביחידות בין ברבים, כ'דף היומי' כדף היומי, חלילה לחסר חלק מתורת חיים".

באופן דומה טען האדמו"ר רמ"מ מליובאוויטש באחת משיחותיו, כי לא ניתן להוכיח שאין לחוש לסכנה מכך שהכל לומדים את מסכת מועד קטן בסדר לימוד ה'דף היומי', שכן אותה סכנה שחששו לה - לא הייתה אלא בקביעת לימוד מסכת זו בפני עצמה, ולא כחלק מלימוד בסדר הש"ס.

מרן הגר"ש הלוי וואזנר - שכאמור הינו תלמיד הגרמ"ש - אף נשאל במה זכה רבו לזכות זו שתקנה זו נתגלגלה על ידו. תשובתו הנפלאה, תשובה הדורשת לימוד והתבוננות, נדפסה בספר תשובותיו 'שבט הלוי' (ח"י סי' י"ג):

"הייתה לו שאיפה כל ימיו לרומם קרן התורה וקרן ישראל, והיה מנהיג ותלמיד חכם עצום גדול בתורה ויראה, ואוהב ישראל ממדרגה ראשונה, ובוודאי היה זה תפקיד נשמתו הטהורה מן השמים. וידוע שהגאון הצדיק כ"ק אדמו"ר מגור, רבי אברהם מרדכי זכר צדיק לחיי העולם, אמר לו: 'איני מקנא בכם על המצווה הגדולה הזאת, אבל מקנא אני בכם על המצווה שעשיתם לפני זה, שהביאה מצווה זאת, בבחינת: 'מצווה גוררת מצווה'".

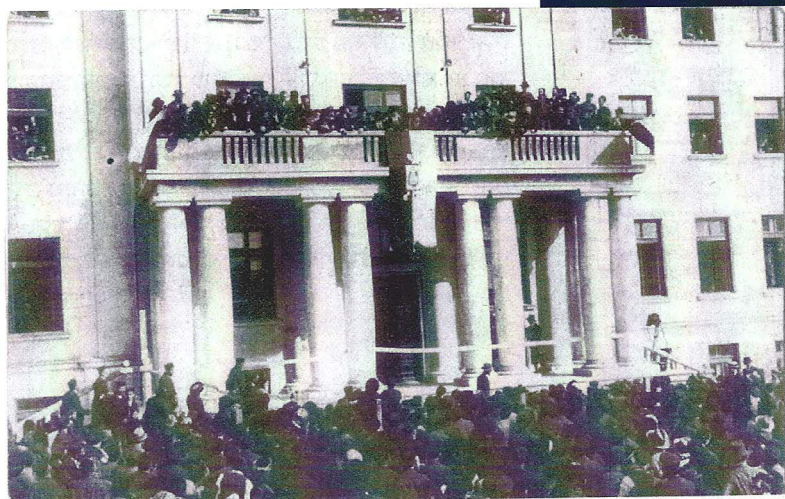
אותם הדברים בנוסח דומה מובאים גם בשמו של האדמו"ר מטשורטקוב, שאמר במעמד הנחת אבן הפינה לשיבת יח"ל, לנדיב ר' שמואל אייכנבוים שתרם את המגרש לשיבה: "בידוע, כפי שחז"ל אומרים: 'מצווה גוררת מצווה' איני מקנא בכם בעד מצווה זו שכבר זכתה לפרסום רב, אלא באותה המצווה שגררה אתכם למצווה זו, המצווה שנעשתה בצנעא ובשבילה זכותם לעשות אף מצווה זו..."

סיים הגרמ"פ: "וקיום מצוות לימוד כל התורה יש בלימוד ה'דף היומי', שהרי ילמדו במשך שבע שנים כל הש"ס, ולכן הוא עניין גדול מאוד".

כעשרים שנה לאחר מכן תיאר הגרמ"פ בתשובה אחרת ('אגרות משה' יו"ד ח"ד סי' ל"ו אות ט') את השתלשלות תקנת ה'דף היומי' וצורתה כך: "ללמוד גמרא שהיה ברוב ערי ישראל ואולי כולן שהיה חברה ש"ס, בין ללמוד בחבורת בעלי בתים כל הש"ס והרב למד זה עמהם, בין לחלוקת הש"ס לבעלי בתים היכולין ללמוד גם בעצמם, שילמדו בהעיר כל הש"ס גם על ידי הבעלי בתים. וכשהיו בעיר הרבה בתי כנסיות, היה זה ברוב בתי כנסיות בכל בית הכנסת לעצמה. וכשהתחילו מתרשלין בזה, הונהג על פי הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל שהיה אב"ד ור"מ בלובלין, שיהיה 'דף יומי' כללי קבוע בכל העולם. שבלמוד זה מקיימין לימוד כל תורה שבעל פה שנכתבה על ידי רב אשי ורבינא, שזה שייך להחשיב כולה תלמודא".

הגרמ"פ אף מתייחס לכך, שסדר הלימוד אינו כולל את התלמוד הירושלמי והוא מנמק זאת - "מחמת שקשה

הלימוד בירושלמי מפני שאין עליו פירוש מבואר בלשון קצר וברור ונכון כפירוש רש"י על הבבלי, מחמת שהתלמוד בבלי עיקר להלכה. וגם דורות הקדמונים היו הרבה, גם חכמים גדולים שלא למדו את הירושלמי, וגם הרבה שלא ראו אותו מפני שלא העתיקו אותו הסופרים כל כך כהבבלי, שלכן החשיבו לעניין הלימוד דתורה שבעל פה שחייבו גם את בעלי בתים ללמוד, רק תלמוד הבבלי, שזה למדו בעלי בתים בחבורת הש"ס שהיו בהעיריות, וגם קביעות ה'דף היומי' רק בתלמוד בבלי..."

ואכן כמפורסם הרבי ה'לב שמחה' מגור עורר ב'כנסיה הגדולה' את לימוד 'דף היומי' בתלמוד הירושלמי נוסף על לימוד התלמוד הבבלי.

לצד התועלת שבלמוד כל הש"ס כולו, יש לציין את דברי ר"ד מסוכטשוב במכתבו (נדפס בסוף ספר 'פסקי תשובה'): "אך לדעתי הענייה, לימוד מעניינא דיומא קודם לזה (-ללימוד ה'דף היומי') - היינו: מסכת החג פסחים וראש השנה יומא סוכה, בפסח ובעצרת ובראש השנה יום כפור וסוכות, ומי שאינו יכול ללמוד שניהם יקדים הלימוד מעניינא דיומא".

מצינו גם נפקא מינה להלכה ולמעשה מקביעות לימוד

דפי
זהב